

Станоје Бојанин*

Византолошки институт САНУ
Београд

**ПИСМО ВОЈВОДЕ АЛИ-БЕГА,
ГОСПОДАРА ПАВЛОВИЋА ЗЕМЉЕ,
КОЈИМ ДУБРОВЧАНИМА ЧЕСТИТА ПРАЗНИКЕ**

(последња трећина XV века?)

Сажетак: Војвода Али-бег, господар вилајета Босанског санџака, званог Павловића земља, послао је забављачку дружину, на челу са глумцем Радојем Вукосалићем, у Дубровник поводом прославе празника Дубровачке општине. Дипломатичка анализа сврстава писмо у категорију докумената произашлих из српских канцеларија османских владара и њихових провинцијских управљача. Садржај писама сагледава се у оквирима шире појаве размене свирачких и забављачких дружина у време празника између града Дубровника и феудалне господе и крунисаних глава у његовом ближем и ширем окружењу.

Кључне речи: глумци, глумачка дружина, светковина, Земља Павловића, Босна, Дубровник, Османско царство.

Војвода Али-бег, господар вилајета Босанског санџака, званог Земља Павловића, послао је писмо дубровачком кнезу, властели и Општини, у којем им честита празнике (највероватније Св. Влаха) и обавештава да у име искреног пријатељства шаље „своје глумце“, на челу са Радојем Вукосалићем, да увеличају светковину. Писмо сведочи о тренутним добросуседским односима између османских управљача и Дубровника, и указује на важан инструмент у дипломатској комуникацији, преузет из преосманских времена, помоћу којег су ти односи неговани: поштовање празничног времена суседа и учествовање у његовим светковинама.

* Ел. пошта: sbojanin@gmail.com

Опис документа и ранија издања

Документ је оригинално писмо Али-бега, исписано канцеларијским брзописом, црним мастилом у 15 редова, на папиру величине 177 x 105 мм. Чува се у Државном архиву у Дубровнику, у збирци *Diplomata et acta*, под сигнатурама Ćurlica № 347, Већ № 1171 и St(o)janović) № 947. За наше издање коришћена је црно-бела фотографија коју поседује Архив САНУ, Стара збирка № 443/405. Црно-бели снимак писма објавио је: П. Ђорђевић, *Историја српске ћирилице: палеографско-филолошки прилози*, Београд 1987², 458, слика 261.

Ранија издања: П. Карано-Твртковић, *Србскии споменици*, № 75, 93¹; F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, № 484, 557; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, № 947, 347; L. Nakaš, *Bosanska ćirilica pisma od 15. do 18. stoljeća*, Forum Bosniae 53–54 (2011) 71. Текст Али-беговог писма је транслитерован на модерну ћирилицу (Б. С. Стојковић, *Историја српског позоришта*, Ниш 1936, 15) и латиницу (М. Dizdar, *Stari bosanski tekstovi*, Sarajevo 1969, 292; L. Nakaš, *Bosanska ćirilica pisma*, 71). Његов садржај су на савремени језик пренели: С. Станојевић, *Из историје уметности код нас у средњем веку*, Из наше прошлости, Београд 1934, 69 (текст је први пут објављен у *Политици* бр. 5291, 6. јануар 1923) и L. Nakaš, *Bosanska ćirilica pisma*, 70. Писмо је преведено у два наврата на енглески језик: Р. Marjanović, *Theater in FR of Yugoslavia*, Yugoslav survey: a Record of Facts and Information, Vol. 35, № 4 (1994) 61 (превод Љубомир Вукосављевић) и L. Nakaš, *Bosanska ćirilica pisma*, 70 (Desmond Maurer).

Документ је у науци познат првенствено због помена глумачке трупе коју је Али-бег послао у Дубровник поводом дубровачких благодана. У њему се налази јединствен податак о Радоју Вукосалићу, вођи глумачке дружине, што представља непосредно сведочанство о хијерархијској организацији унутар забављачких група.²

¹ Препис документа учино је Ђорђе Николајевић, православни свештеник у Дубровнику; о овом издању видети одабрану литературу: Ј. Гелчић, *Дубровачки архив*, ГЗМ XXII [1910] (Сарајево 1911) 539; *ЛССВ*, 532 (Р. Михаљчић).

² Садржај писма је углавном разматран у контексту културне историје, пре свега историје позоришта: С. Станојевић, *Из историје уметности*, 69; Б. С. Стојковић, *Историја српског позоришта*, 15; М. Кићовић, *Старо позориште код Срба*, Зборник радова, књ. 10, Институт за проучавање књижевности САНУ, књ. 1, Београд 1951, 22; М. Dizdar, *Stari bosanski tekstovi*, 421; Ј. Lešić, *Pozorišne veze između Dubrovnika i Bosne u 15. stoleću*, Ogledi iz istorije pozorišta Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1976, 18; isti, *Istorija pozorišta Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1985, 31–32; В. Nilević, *Glumac*,

Текст писма

+ **Ѡ**дъ воеводе Али бѣга, Павлови|2|ѣа земли господара, мѣдрѣмь |3| и племенитѣмь свакоє части |4| Богомь дарованиемь г[о]споц|5|твѣ³ дѣбровачкомѣ, кнезѣ и вла|б|стелемь. и свои ѡпѣинѣ г[о]с|7|поцта дѣбровачкога. Власте|8|ле, ѣа ѣѣ и вамь право, а ви |9| ка мнѣ, како вамь є ѣгодно г[о]спо|10|цтвѣ, да ѡто⁴ послахь мое |11| глѣмце Радоѣ Вѣкосалиѣа |12| з дрѣжвомь на ваше светце. |13| Нека намь сте весели, Богѣ |14| прѣпорѣчени и Вашемѣ |15| славномѣ г[о]споцтвѣ.

Превод

+ Од војводе Али бега, Павловића земље господара, мудрим и племенитим, сваком почасту од Бога дарованом господству дубровачком, кнезу и властели и свој општини господства дубровачког. Властело, ја ћу и вама право, а ви мени како је угодно вашем господству, о томе да послах моје глумце, Радоја Вукосалића са дружином, на ваше свеце. Нека нам сте весели, Богу препоручени и вашем славном господству.

mužičar, imitator... Iz pozorišne prošlosti srednjovjekovne Bosne, Oslobođenje XL/12647 (Kultura, umjetnost, nauka V/115), Sarajevo 7. IX 1983, 7 (= Historijska traganja 5 (2010) 119–121); P. Marjanović, Theater, 61; исти, Позориште у српским земљама средњега века, Зборник радова Факултета драмских уметности 2 (1998) 48; С. Бојанин, Забаве и светковине у средњовековној Србији (од краја XII до краја XV века), Београд 2005, 308.

³ Угластом заградом је указано на нашу интервенцију. Миклошић је лексему представио у реконструисаном облику (**госпоцтвѣ**, *passim*), док је у издањима Карано-Твртковића и Лејле Накаш она објављена онако како је написана (**гспоцтвѣ**, *passim*). Стојановић доноси реч у оба њена вида, наизменично, те се стиче погрешан утисак о различитој употреби њених писаних и фонетских облика у једном истом документу. За поједине примере употребе речи „г(о)споцтво“ у средњовековној документарној грађи, в. Ђ. Даничић, *Рјечник из књижевних старина српских I*, Београд 1863, 225. Уп. *Рјечник хрватског или српског језика III*, JAZU, Zagreb 1887–1891, s. v. Gospoство, 300.

⁴ У издању Карано-Твртковића стоји **даѡо**, код Миклошића **да ѡ то**, а код Стојановића и Накаш **да ѡто**.

Дипломатичке особености

Али-бегово писмо садржи основне одлике османске канцеларије на старосрпском језику.⁵ У знатној мери оно прати старе обрасце канцеларија домаћег племства и владара из преосманске епохе. Интитулација (ред 1–2) отпочиње предлогом *од*, иза којег следи у генитиву титула и име ауктора. Таква формула је уобичајена (не и једина) у документима османских канцеларија централних и локалних власти. О томе сведочи релативно бројна грађа из друге половине XV века и првих деценија наредног столећа, која се чува у Дубровачком архиву.⁶ Заступљен релативно добро у османским документима, наведени облик интитулације није био непознат у писмима раније епохе, произашлим из канцеларија средњовековне краљевине „Срба и Босне“.⁷

За разлику од устаљене праксе османских канцеларија, Али-бегово писмо почиње неуобичајеном употребом традиционалне симболичке

⁵ Дубровчани су језик ћирилских докумената који су им упућивали османски управљачи углавном називали српским, на шта је указао: Г. Елезовић, *Турско-српски споменици Дубровачког архива*, Јужнословенски филолог XI (1931) 8; уп. Б. Недељковић, *Неколико података о нашем језику из архива Дубровачке републике*, ИЧ 29–30 (1982–1983) 101. Исти назив користио је и османски двор за језик на којем је водио дипломатску преписку у југоисточној и делом централној Европи у XV и XVI веку, cf. *Eine Sprachlehre von der Hohen Pforte: ein arabisch-persisch-griechisch-serbisches Gesprächslehrbuch vom Hofe des Sultans aus dem 15. Jahrhundert als Quelle für die Geschichte der serbischen Sprache*, hrsg. von W. Lehfeldt mit T. Berger, Ch. Correll, G. Henrich, Köln–Wien 1989. Преглед различитих извора са краја средњег века о српском као дипломатском језику између хришћанских држава и Османлија у Југоисточној Европи: N. Isailović, A. Krstić, *Serbian Language and Cyrillic Script as a Means of Diplomacy Literacy in South Eastern Europe in 15th and 16th Centuries*, Anuarul Institutului de Istorie „G. Barițiu“ din Cluj–Napoca. Series Historica, Supplement 1: Literacy Experiences concerning Medieval and Early Modern Transylvania, Cluj–Napoca 2015, 185–195; Н. Исаиловић, А. Крстић, *Српски језик и ћирилично писмо у југоисточној Европи у XV и XVI веку*, *Prevodilac* 37/1–2 (79) (јануар–јун 2018) 43–52.

⁶ Бројна османска документа на српском језику из првог столећа османске владавине која се чувају у Дубровачком архиву објавили су: Џ. Truhelka, *Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive*, GZM 23 (1911) 1–162 и Г. Елезовић, *Турско-српски споменици Дубровачког архива*, 7–88. Преглед основних палеографских и правописних одлика ћирилских докумената османских власти, завршно са владавином Сулејмана II (1520–1566), налазимо у: П. Ђорђевић, *Историја српске ћирилице*, 163–170.

⁷ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, докторска дисертација одбрањена 16. јуна 2014. на Филозофском факултету Универзитета у Београду, Београд 2014, 325.

инвокације хришћанских ауктора у виду исписаног крста.⁸ Примена знака крста на документу дужносника исламске вероисповести је прилично необична – што се види из сачуване османске ћириличке грађе (Трухелка, Елезовић, Накаш) – која указује да стара пракса није била сасвим заборављена или систематски одбачена. Иза интитулације следи инскрипција (ред 2–7), у којој су појединачно наведени дубровачки кнез, властела и „сва опћина господства дубровачког“. У протоколу недостаје формула салутације, док текст правног чина отпочиње кратком промулгацијом, којом се ауктор обраћа властели: **ВЛАСТЕЛЕ** (7–8. ред).

Дипломатичка структура документа и његове формуле блиски су обрасцу једног другог, у науци такође познатог писма „господара“ Земље Павловића, војводе Мехмеда Челебије, сина Иса-бега Исаковића, Али-беговог претходника и претпостављеног брата (в. ниже), које је било упућено Дубровнику 1468. године.⁹ У писму, у којем се дубровачким властима хвали умеће младог лекара Андрије, употребљена је иста формула интитулације: **ЃД ИСАБЕГОВА ЗИЊКА ВОЕВОДЕ МЕХМЕД ЧЕЛ(Е)БИК ПАВЛОВИКА ЗЕМЛЕ ГОСПОДАР(А)**. Инскрипција отпочиње истим речима „племенитим и мудрим“, садржи појединачно обраћање дубровачком кнезу, властели и „свој опћини града Дубровника“, али није сасвим иста. За разлику од Али-беговог писма, протокол документа садржи формулу салутације, док текст правног чина почиње промулгацијом, која такође има вид обраћања дубровачкој властели – она је у писму Мехмед Челебије потпунија: **ВЛАСТЕЛЕ ДА ЗНАТЕ**.¹⁰ Оба писма се завршавају сличном формулом салутације – **И Б(О)ГЪ ДА ВЕС(Е)ЛИ ПЛЕМ(Е)НСТВО ВИ** (писмо Мехмед Челебије)¹¹ – мада је у Али-беговој варијанти она дужа и китњаста, прилагођена свечаној празничној честитки (ред 13–15). Наведени садржај салутације уобичајен је био за канцеларије

⁸ Формула инвокације, зазивања божјег имена, уобичајена је у османским документима арапског писма. Она је вербална, често исписана у скраћеном облику, и разликовала се по дужини – од прилично кратких до дугачких и сложених форми (J. Reychman, A. Zajaczkowski, *Handbook of Ottoman-turkish diplomatics*, Revised and expanded translation by A. S. Ehrenkreutz, Publications in Near and Middle East Studies, Series A, 7, Columbia University, Mouton – The Hague – Paris, 1968, 140–141).

⁹ Садржај писма објавио је: Ћ. Трухелка, *Турско-словјенски споменици*, № 9, 13; за датирање документа в. Н. Шабановић, *Bosanski pašaluk: postanak i upravna podjela*, Sarajevo 1982² (prvo izdanje 1959) 129.

¹⁰ Ћ. Трухелка, *Турско-словјенски споменици*, 13.

¹¹ Исто.

преосманског периода.¹² Посебно обележје кратког Али-беговог писма препознаје се у учесталијој употреби израза „ваше господство“, којим су обједињено означене дубровачке власти (кнез, властела и „цела опћина“), у чему препознајемо посебан облик етикеције у обраћању Дубровчанима.

Упоредна дипломатичка анализа писама указује на присуство истих или сличних облика дипломатичких формула које се могу сматрати обележјем српске канцеларије вилајетског војводе, што нас додатно утврђује у уверењу да је пред нама оригинални текст Али-беговог писма Дубровчанима. Међутим, правопис писама није исти, те би се могло сматрати да је постојало више писара у служби управитеља Земље Павловића, који су следили различите правописне традиције. То је вероватнији закључак од несигурне претпоставке да писма представљају аутографе поменутих војвода.¹³ У Али-беговом документу је карактеристична употреба слова „ђерв“ и „јат“ у гласовној вредности „ја“, која одражава основне одлике правописа већине писара „у канцеларијама или на дворовима босанских владара и великаша“.¹⁴ Такве одлике нису присутне у писму Мехмед Челебије, где је уместо „ђерв“ употребљена графема „к“ да значи глас „ћ“ – према правилима званичног књижевног црквенословенског правописа – а слово „јат“ глас „е“. Овом приликом је важно изнова истаћи да је Али-бегово писмо писано говорним језиком (што се одражава и на ортографију), са снажним дијалекатским обележјима који се препознају у облицима речи и њиховој употреби, „опћина“, „госпоцтво“, „з дружбом“, „право“.

Ранији издавачи, Франц Миклошић и Љубомир Стојановић, приметили су да документ не садржи знаке овере, имајући у виду непостојање печата, трагова печатења и ћириличног потписа. Међутим, при врху листа, изнад текста, калиграфски је исписан знак који овом приликом остаје непротумачен. Он нема уобичајени изглед пенче (*pençe*), стилизованог потписа османских провинцијских управника различитог ранга, у којој се наводи аукторово име, титула, порекло, девиза и

¹² С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*. II. *Институација*, III. *Инскрипција*, IV. *Салутација*, Глас СКА 92 (1913) 205–206; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 358–359, *passim*.

¹³ У Трухелкином издању Мехмед Челебијиног писма није објављена фотографија, те компаративна палеографска анализа није била могућа. Употреба симболичке инвокације у знаку крста појачава сумњу да је писмо Али-бегово аутограф, што је у складу и са недовољно јасном идентификацијом поменутог војводе.

¹⁴ П. Борђић, *Историја српске ћирилице*, 164.

сл.¹⁵ Детаљнија анализа наведеног знака и његовог места у османској дипломатици препуштена је овом приликом истраживачима османске и оријенталне дипломатике.

Датирање: Поменути издавачи Миклошић и Стојановић датирали су писмо у ширим временским оквирима, у XV–XVI век, на основу палеографске анализе и муслиманског имена ауктора. Они не помињу постојање воденог знака који се највероватније није налазио на употребљеном парчету хартије. Једина временска одредница налази се у садржају писма, у виду израза „на ваше свеце“, којим се настанак документа доводи у везу са празницима црквеног годишњег календара (в. ниже). Прецизнији хронолошки подаци могу се одредити једино помоћу идентификације војводе Али-бега или, што је знатно мања вероватноћа, глумца Радоја Вукосалића. Уколико би претпоставка Хази-ма Шабановића била тачна, да је војвода син Иса-бега Исаковића, који је од свог брата Мехмеда Челебије наследио положај у вилајету Земље Павловића, пошто је овај 1469. године постао босански санџакбег (в. ниже), онда је овде објављено писмо могло настати најраније у последње две године седме или током осме деценије XV столећа. Заправо, постоје и други показатељи да писмо није написано у времену много удаљеном од османских освајања Павловића земље и формирања Босанског санџака, јер сведоче о присуству старих и уврежених обичаја из преосманског периода. На пољу дипломатике, то је опстојавање старих облика канцеларијских формулара и праксе, пре свега употреба крста у симболичкој инвокацији, а у културноисторијском погледу садржај писма сведочи о још увек живом обичају размене забављача између локалне феудалне господе и Дубровачке општине у време важнијих хришћанских светковина, независно од исламске припадности новоуспостављених османских управљача.

Просопографски подаци

Али-бег, 1 (ред у изворнику) – У науци је дуго времена владало погрешно уверење да је у интитулацији употребљено презиме Али-бе-

¹⁵ Пенча се уносила и у ћирилска документа османских званичника, о чему сведочи овде поменуто писмо Мехмеда Челебије: Ђ. Truhelka, *Tursko-slovenski spomenici*, 13. За основне податке о пенчи видети: Н. Šabanović, *Turski dokumenti u Bosni iz druge polovine XV stoljeća*, Историјско-правни зборник I–2 (1949) 183, нап. 1; Ј. Reychman, А. Zajaczkowski, *Handbook of Ottoman-turkish diplomatics*, 143–144; Љ. Чолић, *Османска дипломатика са палеографијом*, Београд 2005, 54.

га, и да је глумце у Дубровник послао не много познат муслимански потомак из угледне хришћанске властееоске породице Павловић. Погрешна идентификација ауктора присутна је већ у попису дубровачке грађе, који је настао из потреба њеног транспорта у Беч, после успостављања аустријске власти крајем друге деценије XIX века.¹⁶ Касније је била прихваћена од издавача Миклошића и Стојановића. На погрешно читање интитулације указао је Хазим Шабановић, и истакао да у њој није наведено презиме Али-бега, већ назив управне јединице, вилајета „Павловића земља“ (в. ниже) којим је управљао, био „господар“, поменути војвода. Изнео је као вероватну претпоставку да би се у поменутој особи могао препознати млађи брат актуелног босанског санџак-бега Мехмеда Челебије, односно један од синова Иса-бега Исаковића и унук Исак-бега, некадашњег османског намесника у Скопљу и смедеревског санџак-бега. У том случају, Али-бег је преузео управу над вилајетом Земља Павловића од брата Мехмеда Челебије по његовом ступању на вишу функцију санџак-бега 1469. године.

Литература: Н. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, 129–130, нап. 49; С. Ћирковић, *Павловића земља (Contrata dei Paulovich): Постанак и развој великашке територије*, Земља Павловића: средњи вијек и период турске владавине, зборник радова са научног скупа, Рогатица, 27–29. јуна 2002, Бања Лука – Српско Сарајево, 2003, 37; В. Nilević, *Posljednji Pavlovići – Bosna sredinom XV stoljeća*, *Historijska traganja* 5 (2010) 43–44 (постхумно објављен магистарски рад). О Мехмеду Челебији видети: *СБР VI*, 388 (А. Јаковљевић).

Радоје Вукосалић, 11 – глумац и вођа глумачке дружине војводе Али-бега, османског господара Земље Павловића. Писмо садржи важан, мада уопштен податак о томе да је постојала извесна организација и хијерархијска подела унутар забављачких дружина. У науци је Радоје Вукосалић описиван терминима „управник позоришне трупе“ (Стојковић), „управник позоришта“ (Кићовић), „директор позоришта“ или „управник позоришне дружине“ (Станојевић, Лешић, Марјановић), што представља извесни анахронизам. У поменутој глумачкој дружини не може се препознати постојање институције позоришта у данашњем значењу те речи. Био је то ансамбл свестраних забављача у служби управника једног од вилајета Босанског санџака. Можемо их назвати *министрелима* (од старофранцуског *menestrel*, у значењу „мали слуга“),

¹⁶ Архив САНУ, Историјска збирка 7131 III–2, у попису пакета бр. XIV, под редним бројем 27: „voivoda Alibeg Pavlovich“.

односно *минстрелима*, термином којим су се у западној Европи позног средњег века означавали професионални свирачи и рецитатори са различитим забављачким вештинама у служби краљева, кнежева и друге моћне феудалне господе. Дубровачка архивска грађа пружа приличан број података о званичној размени службеника у виду свирача и других забављача између Дубровника и различитих локалних и централних власти у ужем и ширем залеђу Општине од краја XIV и током XV stoleћа.

Литература: С. Станојевић, *Из историје уметности*, 69; Б. С. Стојковић, *Историја српског позоришта*, 15; М. Кићовић, *Старо позориште*, 22; Ј. Lešić, *Pozorišne veze između Dubrovnika i Bosne*, 18; В. Nilević, *Glumac, muzičar, imitator*, 7; П. Марјановић, *Позориште*, 48; Уп. К. Јиречек, *Историја Срба II*, Београд 1952, 295–296; А. Babić, *Fragment iz kulturnog života srednjovekovne Bosne*, *Iz istorije srednjovekovne Bosne*, Sarajevo 1972, 305–320; С. Бојанин, *Забаве и светковине*, 299. За општи преглед историје средњовековног позоришта видети: Џ. Molinari, *Istorija pozorišta*, Београд 1982, 75 и *Pozorište i drame srednjeg veka*, priredio D. Klaić, Novi Sad 1988, 484.

Име Радоје и презиме Вукосалић прилично су учестали у дубровачким документима са краја средњег века. Носе их појединци из унутрашњости Балканског полуострва различитог друштвеног слоја и занимања. Из тих је докумената познат један глумчев имењак, извесни војвода Радоје Вукосалић, који је био активан у долини Неретве 1455. године (Тошић). Повезивање глумца Радоја са различитим појединцима истог презимена, ради утврђивања његових могућих породичних веза и времена у којем је делао, несигурна је и у науци превазиђена просопографска метода. Радојево презиме Вукосалић се првенствено сагледава у контексту тзв. „једнократних презимена“, да употребимо термин проф. Есада Куртовић, која су изведена непосредно из очевог имена њихових носилаца, и не указују на ближе и даље сроднике.

Литература: Ђ. Тошић, *Трг Дријева у средњем вијеку*, Сарајево 1987, 230; Е. Куртовић, *Радосалићи – примјер „једнократних презимена“ средњега вијека*, Београд 2009, 15–17; Т. Вуковић Драгичевић, *Библиографија просопографских података у првих десет бројева „Грађе о прошлости Босне“*, ГПБ 10 (2017) 55–62.

Установе, важнији термини

Војвода, 1 (ред у изворнику) – у Османском царству назив за управљача мањих територијалних јединца и локалних области, углавном кадилука и вилајета, титула која је наслеђена из словенског феудалног војно-административног апарата.

Литература: Н. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, 113–114; *ЛССВ*, 95–97 (Р. Михаљчић, А. Веселиновић, А. Фотић).

Глумци, 11 – јужнословенски назив за средњовековне забављаче. У основи речи је појам „глума“, то јест шала, блебетање, лакрдија, ругање. У средњем веку се није правила већа разлика између глумца, играча и свирача. Слично хистриону, жонглеру или шпилману у другим крајевима Европе, глумац је представљао универзалног забављача који је владао различитим забављачким вештинама.

Литература: С. Бојанин, *Забаве и светковине*, 261–278.

Дубровачки кнез, 5 – Термин је објашњен у претходним свескама часописа *Грађа о прошлости Босне*: ГПБ 1, 50, 82, 155 (Д. Јечменица, А. Смиљанић, А. Фостиков) и ГПБ 2, 85–86 (А. Фостиков, Н. Исаиловић).

Павловића земља, 1–2 – односно Земља Павловића, била је област у источној Босни којом је владала од краја XIV века угледна властeosка породица Павловић. Под тим је називом била позната и у западним (*Contrata dei Paulovich*) и касније османским (*Vilayet-t Pavli*, *Vilayet-i Pavli-ili*) документима. У време настанка Али-беговог писма област је била уврштена у османски систем власти и представљала је један од вилајета новоуспостављеног Босанског санџака.

Литература: Н. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, 116, 129–134; С. Ћирковић, *Павловића земља*, 37–45; М. Васић, *Земља Павловића у свјетлу турских извора*, Земља Павловића, 305–326.

„Свечи“, 12 – Изразом „на ваше свеце“ описано је време дубровачких празника. Реч потиче из говорног језика и означава светост празничних дана. Појам одражава концепт хришћанског календара према којем је сваки дан годишњег циклуса посвећен одређеном свецу, односно Господњим и Богородичиним празницима. Из уопштене формулације не може се сасвим бити сигурно на које је то „свеце“ Али-бег послао своје глумце. Имајући у виду устаљену традицију размене забављача између Дубровника и његових моћних суседа (в. горе), израз се

највероватније односи на светковину организовну поводом Светог Влаха, заштитника града Дубровника, који се прослављао 3. фебруара.

Литература: С. Бојанин, *Забаве и светковине*, 51.

Stanoje Bojanin

Institut d'Études Byzantines de l'ASSA
Belgrade

**LETTRE DE DUC ALI-BEY, MAÎTRE DE TERRE DES
PAVLOVIĆI, FÉLICITANT LES RAGUSAINS LEURS FÊTES**

(le dernier tiers du XVème siècle?)

Résumé

Dans ce travail est publiée une lettre du voïvode Ali-bey, le gouverneur de la Terre des Pavlovići, l'un des vilayets de sandjak de Bosnie, et aussi une analyse diplomatique détaillée du document. La lettre appartient à un groupe considérable de documents ottomans qui étaient écrits dans l'ancienne langue serbe parlée pendant la seconde moitié du XVème et la première moitié du XVIème siècle, dont les formes diplomatiques indiquent les traditions vivantes des bureaux des slaves du sud de l'époque pré-ottomane. Par une lettre brève le duc informe les autorités ragusains qu'il leur envoie une troupe d'acteurs dirigée par l'acteur Radoje Vukosalić à l'occasion de la célébration de leurs fêtes. Étant donné que les fêtes sont généralement mentionnées („vos saints“), il est le plus probable qu'une troupe d'acteurs ait été envoyée pour magnifier la fête solennelle de St. Blaise (le 3 février), le saint patron de la ville de Dubrovnik, à laquelle les nobles et les souverains des pays environnants envoyaient traditionnellement leurs musiciens et artistes.

Mots-clés: acteurs, troupe d'acteurs, fête solennelle, Terre des Pavlovići, Bosnie, Dubrovnik, l'Empire ottomans.